

לא כך כתוב במטבע

האם הכיתוב בשובל הבולים של
מדינת ישראל נועד להסביר או
לתרגם את תוכן הבול?

בבולים הראשונים של מדינת ישראל שובצו מטבעות
עתיקים אשר הכיתוב בהם נרשם בכתב עברי קדום.
הוספת שורת השבליים נועדה להסביר לציבור את
משמעות הכיתוב.

המטבעות בבולי דואר עברי

לקראת סיום המנדט הבריטי על ארץ ישראל החלו אנשי מנהלת העם לתכנן את הנפקת בולי הדואר שישמשו את המדינה היהודית העתידה לקום. בעצת המעצב אוטה ואליש הוחלט לשלב בבולים הראשונים של המדינה הצעירה מטבעות עתיקים מן הימים בהם הייתה הארץ נתונה לשלטון יהודי, בימי המרד הגדול ברומאים ובימי מרד בר כוכבא. היה בכך משום סמליות של חידוש הריבונות היהודית לאחר הפסקה בת כאלפיים שנה.

הגהה של הבול בערך הנקוב הגבוה בסדרה

המטבעות בבולי דואר עברי

מאחר והכיתוב על המטבעות העתיקים נרשם באותיות של כתב עברי קדום, אשר מרבית האנשים אינם מסוגלים לקרא, הוחלט לצרף לבול שובל אשר יכיל הסבר של תוכנו, ויאפשר לרוכש הבול להבין את הסמליות המובעת באמצעותו.

הבול כפי שהונפק ב-16 במאי 1948

ההסבר ששולב בשובל

ניקח לדוגמה את אחד הבולים בסדרה, בערך נקוב של 15 מיל.

הבול כפי שהונפק ב-16 במאי 1948

ההסבר ששולב בשובל

המדובר במטבע של דינר מן התקופה הרומית, אשר כונה במקורות היהודים של התקופה בשם זוז. המטבע הונפק בשנה הראשונה לפרוץ מרד בר כוכבא, ובבול שולב הדגם שהופיע בגב המטבע.

סוג המטבע	דינר (זוז)
המתכת	כסף
משקל	3.35 גרם
מועד ההטבעה	133-132
פני המטבע - הדגם	צלוחית (כד מזיגה) בעלת גוף מצולע וידית וכן רגל דקה מימינה לולב
פני המטבע - הכתובת	"אלעזר הכוהן" בכתב עברי קדום
גב המטבע - הדגם	אשכול ענבים עם זמורה ועלה קטן
גב המטבע - הכתובת	שנת אחת לגאלת ישראל[אל]

ההסבר ששולב בשובל

הכיתוב במטבע נרשם כאמור באותיות של כתב עברי קדום, אשר לא היה בשימוש בתקופת מרד בר כוכבא. האותיות העתיקות נועדו להעניק למטבע מכובדות וקשר אל העבר מימי בית המקדש הראשון.

א ח ת
א ח ת

ש נ ת
ש נ ת

י ש ר
י ש ר

ל ג א ל ת
ל ג א ל ת

ההסבר ששולב בשובל

בחינת ההסבר ששולב בשובל הבול מעלה שתי תהיות לגבי אמינות הדברים שנכתבו:

1. "מרד בר כוכבא" כונה בהסבר בשם "המרד השני".
2. תעתיק הכיתוב שעל המטבע כלל אותיות מיותרות שלא הופיעו במטבע. בשובל נכתב "שנת אחת לגאולת ישראל" במקום "שנת אחת לגאלת ישר".

התיקון

בשנת 1949 הונפקו הבולים הראשונים בסדרת בולי מטבע, בולים מן המניין שנועדו לשמש את צורכי הדואר ביום יום. בבול שערכו הנקוב היה 15 פרוטה נרשם הכיתוב המתוקן "גאלת" (במקום "גאולת"), אולם המילה "ישראל" נותרה בשלמותה (במקום "ישר") והמרד המשיך להיקרא בשם "מרד שני".

התיקון של התיקון

בשנת 1950 הונפקו בולים נוספים בסדרת בולי מטבע, ובבול שערכו הנקוב היה 15 פרוטה תוקן שם המרד ונקרא בשם "מלחמת בר כוכבא". עם זאת, המילה "ישראל" המשיכה להירשם במלואה במקום לרשום "ישר" כפי שמופיע במטבע.

האם צריך לתקן את ההסבר?

לאורך השנים הועלו לא אחת שאלות לגבי תפקידו של השובל בבולי ישראל הראשונים. האם מטרתו הייתה לספק תעתיק מדויק של הכיתוב המופיע במטבעות העתיקים, או שהוא נועד לספק לציבור הרחב הסבר על המטבעות.

ניתן לשער כי כוונתם הראשונה של המעורבים בהכנת הבולים הייתה לספק הסבר על הבולים, ולפיכך במקומות בהם תוספת האותיות הקלה לדעתם על ההבנה, הם העדיפו לרשום "גאולת" במקום "גאלת", ו"ישראל" במקום "ישר".

רק בשלב מאוחר יותר, בעקבות דברי הביקורת שהועלו מצד גורמים שונים, הוחלט להעדיף בחלק מן המקרים את התעתיק המדויק על פי דברי ההסבר המפורטים. לעיתים ניתן למצוא בספרות הבולאית התייחסות לבול הזה כאל שגיאה שתוקנה. עם זאת, סביר יותר להניח כי לא מדובר כלל בשגיאה שנעשתה בחוסר תשומת לב, אלא לשימוש במונחים שהיו נהוגים במחקר באותה עת ("מרד שני") או לניסיון להעביר לקהל הרחב את המשמעות המרגשת של המילים העתיקות "גאולת ישראל" שחזרה להתקיים עם הקמת מדינת ישראל.